

MEMORABILIE

RECENZE | ZPRÁVY

**Spomienky Petrušky Šustrovej
a na Petrušku Šustrovú**

VOJTECH ČELKO

Tento rok v novembri si budeme pripomínať tridsaťpäť rokov nežnej revolúcie alebo Roku zázrakov, ak by sme použili názov súboru reportáží britského historika, politológa a publicistu Timothyho Gartona Asha. Rok 1989 zmenil osudy národov krajín strednej a východnej Európy. Preto chcem upozorniť na spomienky niektorých aktérov roku 1989. Vopred upozorňujem, že niektoré texty budú osobnejšie ladené, lebo mnohých autorov spomienok som mal možnosť osobne poznať zo študentského hnutia šesťdesiatych rokov. A aj ďalej som sledoval ich životné osudy, ako sa hovorí „až do hořkého konce“. To je aj prípad autorky recenzovanej knihy, Petrušky Šustrovej (1947 – 2023).

Svojím spomienkam dala poetický názov *Nahoře nad mraky září slunce vždycky*.¹ Časovo sú ohraničené začiatkom štúdia na FF UK v roku 1966 a ukončené rokom 1990, keď sa z podnetu Oldřicha Hromádku stala členkou bezpečnostnej komisie Občianskeho fóra a následne námestníčkou federálneho ministra vnútra. V tejto funkcii bola do konca januára 1992, o tom období však už nepíše. Nepokračuje ani rokmi, keď zastávala niektoré funkcie napríklad v Ústave pro studium totalitních režimů, bola aj členkou rôznych medzinárodných výborov na kontrolu volieb v rôznych krajinách a podobne. K niektorým udalostiam sa už nechcela vracat' a znovu ich prežívať. Uvažovala o forme rozhovoru s Petrom Placákom, v ktorom by videla dokončenie spomienok. Zdravotné dôvody a smrť tomu zabránili. Nakoniec Petr Placák, ktorý autorku dobre po-

1 ŠUSTROVÁ, Petruška: *Nahoře nad mraky září slunce vždycky*. Praha, Pulchra 2023, 288 s.

znal, doslovom v krátkych rešeršiach brilantne prešiel niektoré kapitoly posledného tridsaťročia jej života.

Petruška Šustrová si veľmi chránila svoje súkromie, a tak sa o ňom v knihe dozvieme len minimum. Občas spomenie mamičku, spisovateľku a prekladateľku Jitku Bodlákovic, a sestru Ivanku, ktoré žili po roku 1968 vo Švajčiarsku. V prípade potreby Petrušku podľa svojich možností podporovali. Dozvieme sa, že jej dedo František Bodlák bol počas vojny v odboji, zatkli ho a údajne zomrel na infarkt v berlínskej väznici Plötzensee.

Petruška bola štyrikrát vydatá a vychovala päť detí, ale o manželoch sa zmieňuje minimálne. Kto pozná jej publicistiku, najmä piatkové fejtóny v Lidových novinách, vedel viac o jej dvoch kocúroch, ktorí boli jej spoločníkmi pri písaní či prekladaní, než o manželoch. Posledné manželstvo, podľa jej slov vzniklo z nutnosti získania prídavkov na deti, lebo ako politicky nespoľahlivá nemohla pracovať ani ako upratovačka. Prídavky mohol dostávať len pracujúci. V tomto prípade prídavky na deti išli na manžela. Znie to humorne, ale možno to tak bolo. Z manželstva sa narodil syn Florián Bednář, ale s manželom Ludvóm bývala až do smrti. Nič bližšie k tomu neuvádzala.

Pár slov k autorke. Po maturite na pražskom Gymnázium na Pražačke začala študovať dejepis a češtinu na FF UK. Viac než štúdiu venovala pozornosť aktuálnym udalostiam konca šesťdesiatych rokov, ktoré sa odohrávali na fakulte. V jej prípade skončili vylúčením z fakulty, zatknutím a odsúdením v procese s Hnutím revolučnej mládeže (HRM). Za podvracanie republiky si odsedela dva roky. Po prepustení z väzenia sa naďalej angažovala v občianskych protestoch, okrem iného prepisovala samizdaty, neskôr vytvárala Informácie o Charte 77 – (INFOCH). Pracovala ako poštová úradníčka, upratovačka v obvodnom podniku bytového hospodárstva. Od augusta 1982 do novembra 1989 nebola z kádrových dôvodov prijatá do žiadneho zamestnania. Koncom roku 1976 podpísala Vyhlásenie Charty 77, v roku 1979 sa stala členkou Výboru na obranu nespravodlivo stíhaných. V roku 1985 bola jednou z troch hovorcov Charty 77. Od roku 1987 spolupracovala s redakciou samizdatovej revue Střední Evropa a v ďalších ilegálnych tlačovinách.

Veľmi často musela podstúpiť domové prehliadky, najrozličnejšie výsluchy, zadržovania, ponížovanie. V spomienkach píše o týchto svojich skúsenostiach, ako si sama našla spôsob zachovať si dôstojnosť a nedať sa vyprovokovať, udržať si integritu osobnosti. Bola neobyčajne statočná. Čakal som, že vo svojich spomienkach ozrejmi aj správanie niektorých jej kolegov z disentu, pretože o nich šli rôzne povesti. Vôbec ich však menom nespomína, preto to nebudem otvárať, ale v niektorých prípadoch by som sa rád dozvedel, ako to bolo.

Vlastným úsilím sa naučila angličtinu a poľštinu tak, že bola schopná kultivovane prekladať renomovaných autorov politickej literatúry. V tomto smere vykonala mimoriadne záslužnú prácu. Sprístupnila nám tituly, ktoré sme mali poznať. Okrem toho v spolupráci s ďalšími autormi vydala viaceré knihy, zborníky. Veľmi sa angažovala v česko-poľskej solidarite a patrila k jej najvýznamnejším predstaviteľom.

Petrušku som poznal ako poslankyňu Akademickkej rady študentov FF UK (ARS), zvolenú počas štrajku vysokých škôl v novembri 1968. Kedykoľvek som prišiel do miestnosti, kde sídlila ARS, bola tam. Buď vybavovala alebo počúvala návštevníkov a ich ponosy. Zúčastňovala sa nielen všetkých schôdzí, ale aj na ich príprave. O jej aktivitách v HRM som nevedel.

Po jej prepustení z väzenia som ju náhodne stretol na Karlovom moste. Objal som ju a pozval do Malostranskej kaviarne na pohár vína. Jej prekvapujúce slová mi ešte dodnes znejú v ušiach: „Ty se mně nebojíš?“. Neviem, o čom sme sa bavili, nechcem si vymýšľať, ale určite nie o väzení. To však bolo na dlho naše posledné stretnutie. Odišiel som do pohraničia, kde som v Rumburku strávil dvanásť rokov. V druhej polovici osemdesiatych rokov som v Tigridovom Svědectví našiel dva Petruškine články. Veľmi vtipnú recenziu Tigridovej knihy *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, ku ktorej si požičal názov knihy G. B. Shawa *Průvodce inteligentní ženy po socialismu a kapitalismu*. O čom bola druhá kniha, či článok, si už nepamätám. Obidva na mňa zapôsobili obsahom a štýlom. Nechcel som veriť, že to je od Petrušky, lebo som ju mal v pamäti zaškatulkovanú zo študentských rokov v inej podobe. Vedel som, že neskôr bola nielen signatárkou, ale aj hovorkyňou Charty 77. Angažovala sa aj v iných oblastiach, ale nemal som možnosť osobného stretnutia. Neskôršie už v novom tisícročí, keď som sa s ňou stretol, bola členkou správnej rady Ústavu pro studium totalitních režimů. Správala sa veľmi odmerane. Nepoznal som príčinu, nebol som si vedomý ničoho, čo by sa jej mohlo dotknúť. Po nejakom čase – domnievam sa, že si niektoré veci overila – sa začala správať kamarátsky, bezprostredne ako kedysi v študentských rokoch. Stretnutia neboli časté, zato pre mňa zaujímavé v jej pravidelných piatkových fejtónoch v Lidovkách, ale hlavne prekladoch kníh, ktoré som si kupoval.

Nemohol som sa zúčastniť na rozlúčke s ňou, bol som mimo Prahy. Ale vedel som, že preložila knihu Waltera Laquera, ku ktorej sa jej nepodarilo nájsť vydavateľa: *Dřívější světy. Vzpomínky na léta mého putování*, o ktorej napísala, že si ju kamaráti, ktorí majú záujem, môžu od nej vyžiadať. V kondolenčnom liste som sa zmienil o knihe jej synovi Štěpánovi Korčičovi, ktorý mi text v „předefku“ láskavo poslal. Urobil som ním radosť nielen sebe, ale viacerým ľuďom, ktorých osudy wroclawského židovského emigranta zaujali.

Petruška bola zaujímavá, zásadová, svojrázna osobnosť, s ktorou tiež nebolo jednoduché vychádzať. Koho zobrala do svojho okruhu, pod svoje krídla, ten vedel, že nad ním nejakým spôsobom drží ochrannú ruku.

Kniha jej spomienok *Nahore nad mraky září slunce vždycky*, ktorú vydalo vydavateľstvo Pulchra, je svedectvom doby normalizácie, ale aj charakteru ľudí, preto pre poznanie tohto obdobia stojí za prečítanie.

Nedá mi, aby som nevyužil príležitosť a nevrátil sa k procesu s Hnutím revolučnej mládeže. Ako som uvádzal, nevedel som o ich aktivitách, ale medzi zatvorenými bol aj Slovák Egon Čierny, kamarát zo štúdií, ktorý pochádzal z východného Slovenska. Pôvodne študoval v Mongolsku, ale potom prišli v Prahe na ministerstve na to, že by mu nemohli nostrifikovať diplom ulanbátarskej univerzity, tak ho povolali naspäť do Prahy, kde začal študovať kórejščinu. Bol to Egon Čierny, ktorý niekedy koncom apríla alebo začiatkom mája 1968 iniciatívne spoločne s Gabrielou Bujnovou a Ankou Horeckou (už si nepamätám, či bol ešte niekto iný) zvolal na kolež Větrník zhromaždenie slovenských študentov s cieľom založiť slovenský vysokoškolský spolok. Výsledkom, na moje prekvapenie veľmi navštevovaného zhromaždenia študentiek a študentov, bolo založenie Slovenského akademického klubu (SAK). Pôvodne, a vystúpil som s tým hneď v diskusii, som bol proti založeniu tohto spolku, lebo som nechcel rozdeľovať študentské hnutie v Prahe na české a slovenské.

Vedel som, že roky existuje v Prahe Ady Endre klub, ktorý založil rešpektovaný profesor hungaristiky, neskôr môj dobrý priateľ profesor Peter Rákos. On, na základe svojich pedagogických, ale najmä ľudských skúseností, mimochodom, bol aj z rasových dôvodov väznený v Osvienčime, v tomto klube dlhé roky poskytoval pomoc maďarským študentom zo Slovenska. Títo často nevedeli dobre ani po česky, ani po slovensky a prišli študovať na pražské vysoké školy, aby sa dokázali orientovať v Prahe.

Nakoniec po nejakom čase, ale hlavne vývojom, ktorý pokračoval po príchode sovietskych vojsk, som prišiel na oprávnenosť existencie Slovenského akademického klubu. Dôvodov bolo viac, preto som vstúpil do SAKu a podieľal sa na príprave jeho programov a činnosti vôbec. Časom, po odstúpení prvého predsedu Otta Bachmana, som bol zvolený jeho predsedom. Cítil som morálnu povinnosť pomôcť v tejto situácii otcovi zakladateľovi, Egonovi Čiernemu. S niektorými ďalšími členmi vedenia sme premýšľali, čo urobiť, aby sme Egonovi v tejto situácii pomohli. Nakoniec som mal vzor. V tom čase som už bol vedeckým aspirantom v Historickom ústave ČSAV a mojím školiteľom bol Dr. Vilém Prečan. Tamojšia odborová organizácia, ktorej som bol členom, prevzala spoločenskú záruku za historika Dr. Jana Tesaře, ktorého v septembri

1969 zavreli v súvislosti s Vyhlásením desiatich k prvému výročiu sovietskej intervencie do Československa.

Lenže, ako urobiť také vyhlásenie v Egonov prospech? Keby sme zvolali schôdzu SAK s takýmto programom, ťažko by niekto prišiel. Niežby nechceli pomôcť kolegovi, ale v študentských rokoch nikto nemal čas na schôdzovanie a ešte s nejasným účelom. Nakoniec sme zorganizovali diskotéku na koleji Jednota pre členov Slovenského akademického klubu a ich priateľov. Diskotéka bola slušne navštívená, dokonca sme pripravili aj súťaž voľby Miss jednotlivých kolejí, ale cez prestávku medzi tancom a iným programom, som vysvetlil o čo nám ide. Zhromaždenie spoločenskú záruku jednohlasne prijalo.

Na druhý deň som o tom skoncipoval list a spoločne s Janom Krajčom sme ho zanesli na prokuratúru do Husovej ulice v Prahe 1. Pamätám si to ako dnes, keď som list príslušnému pánovi (neviem, aká bola jeho funkcia) odovzdával, tak sa do nás pustil. Kričal na nás, či vieme, čo Egon pripravoval. Samozrejme, nevedel som, ale ako som Egona poznal, bol to komótny človek, veľmi sčítaný, vyštudoval kórejštinu, zaujímali ho udalosti druhej svetovej vojny, napísal a obhájil diplomovku o bojoch pri Tobruku. Podľa mňa Egon nebol žiaden revolučný typ, ale skutočne som nevedel, o čo vlastne ide. Išlo mi o to pomôcť kamarátovi v prekérnej situácii. Všetci sme boli sklamaní vývojom normalizácie. Veľa vecí sa nám nepáčilo a považovali sme toto konanie za správne.

Nakoniec ani neviem, nakoľko tá záruka pomohla, lebo Egon bol tiež odsúdený. Viem, že sa o tej záruke dozvedel od svojho právnik. Tiež v dobe okolo procesu má jeho mladší brat, ktorý pricestoval do Prahy, asi na radu Egonovho obhajcu, vyhľadal na internáte. Egon sa mi po prepustení, pri náhodnom stretnutí – viem, že pracoval v antikvariáte na Vinohradoch – poďakoval, že som niečo také v jeho prospech organizoval.

Keď kolega Jaroslav Pažout pracoval na svojej knihe *Československé a západoevropské studentské hnutie v šedesiatych letech 20. storočia*, sme o tom spolu hovorili. Neskôr mi povedal, že medzi dokumentmi o procese s HRM sa s tým listom – spoločenskou zárukou – nestretol. Nevie, kde sa dnes ten dokument nachádza a či sa ešte niektorý budúci bádateľ k nemu dostane.

Ako som už spomenul, odišiel som do pohraničia, kde som dvanásť rokov pracoval v rumburskom múzeu. V časoch perestrojky mi inžinier Havaš, ktorý viedol sekretariát Petra Colotku, predsedu slovenskej vlády a ex offio podpredsedu federálnej vlády, pomohol, aby som mohol zmeniť zamestnanie a odišiel pracovať do novej kultúrnej inštitúcie – Domu slovenskej kultúry v Prahe. S Egonom Čiernym som sa osobne stretol až po zmene režimu, pri uvedení

nejakej knihy v Pedagogickom múzeu. Okrem pozdravu sme spolu nehovorili. S Egonom sú spojené iné príbehy, ktoré už k Hnutiu revolučnej mládeže a aktivite Klubu slovenských akademikov nepatria, ale pri tejto príležitosti považujem za potrebné na túto akciu upozorniť.